

DOI: <https://doi.org/10.36719/2706-6185/57/44-47>

Ağanemət Daşqınlı

Azərbaycan Turizm və Menecment Universiteti
doktorant

<https://orcid.org/0009-0002-1455-0102>
aganemet@yandex.com

Beynəlxalq əhəmiyyətli tədbirlərin iqtisadi inkişafa təsirinin nəzəri əsasları

Xülasə

Beynəlxalq əhəmiyyətli tədbirlər müasir dövrdə ölkələrin sosial-iqtisadi inkişaf strategiyalarının mühüm komponentlərindən birinə çevrilmişdir. Qloballaşma proseslərinin dərinləşməsi, ölkələrarası iqtisadi əlaqələrin intensivləşməsi və rəqabət mühitinin sərtləşməsi şəraitində dövlətlər beynəlxalq miqyaslı tədbirləri həm iqtisadi artımın stimullaşdırılması, həm də milli iqtisadiyyatın dünya təsərrüfat sistemində inteqrasiyasının sürətləndirilməsi vasitəsi kimi nəzərdən keçirirlər. Bu baxımdan, beynəlxalq idman yarışları, iqtisadi forumlar, mədəniyyət festivalları, beynəlxalq sərgilər və konfranslar təkcə sosial və mədəni hadisə kimi deyil, eyni zamanda iqtisadi proseslərə çoxşaxəli təsir göstərən mühüm amil kimi çıxış edir. İqtisadi nəzəriyyədə bu cür tədbirlərin təsir mexanizmləri müxtəlif aspektlərdən izah olunur və onların iqtisadi inkişafa təsiri həm qısamüddətli, həm də uzunmüddətli perspektivdə təhlil edilir.

Açar sözlər: beynəlxalq tədbirlər, turizm, sərgilər, iqtisadi təsir, ölkə

Aghanemat Dashqinli

Azerbaijan University of Tourism and Management,
PhD student

<https://orcid.org/0009-0002-1455-0102>
aganemet@yandex.com

Theoretical Foundations of the Impact of International Events on Economic Development

Abstract

Internationally significant events have become one of the important components of the socio-economic development strategies of countries in modern times. In the context of deepening globalization processes, intensification of inter-country economic relations and tightening of the competitive environment, states consider international scale events as a means of stimulating economic growth and accelerating the integration of the national economy into the world economic system. In this regard, international sports competitions, economic forums, cultural festivals, international exhibitions and conferences act not only as social and cultural events, but also as an important factor that has a multifaceted impact on economic processes. In economic theory, the mechanisms of influence of such events are explained from various aspects and their impact on economic development is analyzed in both short-term and long-term perspectives.

Keywords: international events, tourism, exhibitions, economic impact, country

Giriş

Beynəlxalq əhəmiyyətli tədbirlərin iqtisadi inkişafa təsirinin nəzəri əsaslarını araşdırarkən ilk növbədə bu tədbirlərin iqtisadi sistemdə yaratdığı əlavə tələbin rolunu qeyd etmək zəruridir. İqtisadiyyatın klassik və neoklassik yanaşmalarında tələb və təklif mexanizmləri iqtisadi artımın əsas hərəkətverici qüvvələri kimi qəbul olunur. Beynəlxalq tədbirlərin keçirilməsi zamanı ölkəyə daxil olan xarici iştirakçılar, turistlər, investorlar və nümayəndə heyətləri daxili bazarda istehlak həcmi artırır, xidmət və məhsullara olan tələbi genişləndirir.

Bu proses öz növbəsində istehsalın həcmnin artmasına, müəssisələrin gəlirlərinin yüksəlməsinə və vergi daxilolmalarının çoxalmasına səbəb olur. Beynəlxalq tədbirlər iqtisadi aktivliyin canlanmasına zəmin yaradan mühüm faktor kimi çıxış edir (Hasanov, 2024).

Tədqiqat

Beynəlxalq tədbirlərin iqtisadi təsirinin nəzəri əsaslarının izahında institusional yanaşma mühüm əhəmiyyət kəsb edir. İnstitusional iqtisadiyyat nəzəriyyəsinə görə, iqtisadi inkişaf təkcə maddi resurslardan deyil, eyni zamanda institutların keyfiyyətindən, idarəetmə mexanizmlərindən və normativ-hüquqi mühitdən asılıdır. Beynəlxalq tədbirlərin keçirilməsi zamanı ölkədə idarəetmə institutlarının təkmilləşdirilməsi, normativ bazanın beynəlxalq standartlara uyğunlaşdırılması və şəffafliq səviyyəsinin yüksəldilməsi zərurəti yaranır (Bağirov və Mehdiyev, 2025). Bu isə uzunmüddətli perspektivdə investisiya mühitinin yaxşılaşmasına, sahibkarlıq fəaliyyətinin genişlənməsinə və iqtisadi inkişafın davamlılığının təmin edilməsinə xidmət edir. Deməli, beynəlxalq tədbirlər institusional islahatların katalizatoru kimi çıxış edərək iqtisadi inkişafa dolayı təsir göstərir.

Neoklassik iqtisadi nəzəriyyə baxımından beynəlxalq əhəmiyyətli tədbirlərin iqtisadi təsiri resursların daha səmərəli bölgüsü və istehsal amillərinin məhsuldarlığının artması ilə əlaqələndirilir. Beynəlxalq tədbirlərin təşkili zamanı əmək resurslarına, kapitalla və texnologiyaya olan tələbat artır, bu isə bazar mexanizmləri vasitəsilə resursların daha məhsuldar sahələrə yönəldilməsinə səbəb olur. Xüsusilə xidmət sektoru və turizm sahəsində yeni biznes modellərinin formalaşması, innovativ xidmətlərin tətbiqi və rəqabət mühitinin güclənməsi iqtisadi effektivliyin yüksəlməsinə şərait yaradır. Neoklassik yanaşmaya əsasən, beynəlxalq tədbirlər bazar mexanizmlərini aktivləşdirərək iqtisadi sistemin adaptasiya qabiliyyətini artırır (Dadaşov, 2024).

Beynəlxalq əhəmiyyətli tədbirlərin iqtisadi inkişafa təsirinin nəzəri əsaslarını izah edən digər mühüm yanaşma iqtisadi inkişaf və modernləşmə nəzəriyyələridir. Bu nəzəriyyələrə görə, beynəlxalq tədbirlər ölkələrin modernləşmə prosesində mühüm rol oynayır, yeni texnologiyaların, idarəetmə təcrübələrinin və mədəni dəyərlərin ötürülməsini sürətləndirir. Xarici iştirakçıların və investorların ölkəyə gəlişi bilik və təcrübə mübadiləsini genişləndirir, yerli müəssisələrin beynəlxalq standartlara uyğun fəaliyyət göstərməsinə stimulyar yaradır. Bu proseslər iqtisadi strukturun diversifikasiyasına, qeyri-neft sektorunun inkişafına və iqtisadiyyatın rəqabət qabiliyyətinin yüksəlməsinə şərait yaradır.

Eyni zamanda, iqtisadi ədəbiyyatda beynəlxalq tədbirlərin təsiri ilə bağlı tənqidi yanaşmalar da mövcuddur. Bəzi nəzəri yanaşmalara görə, bu tədbirlərin iqtisadi təsiri bəzən şişirdilir və gözlənilən faydalar reallıqda tam şəkildə özünü doğrultmur. Xüsusilə iri miqyaslı idman və mədəni tədbirlərin təşkili üçün çəkilən yüksək xərclər dövlət büdcəsi üçün əlavə yük yarada bilər və bu xərclərin alternativ istifadəsi daha yüksək iqtisadi səmərə verə bilərdi (Məmmədov, 2025). Bu baxımdan, beynəlxalq tədbirlərin iqtisadi inkişafa təsirinin nəzəri təhlili zamanı onların effektivliyi, xərclər və faydalar balansı, eləcə də uzunmüddətli nəticələri kompleks şəkildə qiymətləndirilməlidir.

Ümumilikdə, beynəlxalq əhəmiyyətli tədbirlərin iqtisadi inkişafa təsirinin nəzəri əsasları göstərir ki, bu tədbirlər iqtisadi artımın stimullaşdırılmasında, institusional inkişafın sürətləndirilməsində və milli iqtisadiyyatın qlobal iqtisadi sistemə inteqrasiyasında mühüm rol oynaya bilər. Lakin bu təsirin miqyası və davamlılığı ölkənin iqtisadi siyasətindən, idarəetmə keyfiyyətindən, strateji planlaşdırmadan və mövcud resurslardan səmərəli istifadə səviyyəsindən birbaşa asılıdır. Buna görə də beynəlxalq tədbirlərin iqtisadi inkişafa təsirinin nəzəri təhlili onların praktik tətbiqi üçün elmi əsasların formalaşdırılmasında mühüm əhəmiyyət daşıyır (Musayev və Hacıyeva, 2020).

Beynəlxalq əhəmiyyətli tədbirlərin iqtisadi inkişafa təsirinin nəzəri əsaslarını dərinləşdirərkən onların regional və sektoral təsir mexanizmlərinin də nəzərə alınması vacibdir. İqtisadi nəzəriyyədə regional inkişaf yanaşmalarına əsasən, bu cür tədbirlər təkcə milli səviyyədə deyil, həm də regional miqyasda iqtisadi aktivliyin artmasına səbəb olur. Beynəlxalq tədbirlərin müəyyən bir şəhərdə və ya regionda keçirilməsi həmin ərazidə infrastrukturun sürətli inkişafına, xidmət sektorunun genişlənməsinə və yerli biznes mühitinin canlanmasına şərait yaradır (Getz və Page, 2016). Bu proses regional iqtisadi bərabərsizliyin azaldılması və iqtisadi fəaliyyətin mərkəzləşməsinin qarşısının alınması baxımından mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Regional inkişaf nəzəriyyələrinə görə, beynəlxalq tədbirlər iqtisadi artımın "lokomotivi" rolunu oynayaraq digər regionlara da müsbət spillover effektləri yarada bilər.

Beynəlxalq tədbirlərin sektoral təsiri nəzəri cəhətdən daha çox xidmət iqtisadiyyatı konsepsiyası ilə əlaqələndirilir. Müasir iqtisadiyyatlarda xidmət sektoru ümumi daxili məhsulun və məşğulluğun əsas hissəsini təşkil edir. Beynəlxalq tədbirlərin təşkili isə məhz xidmət sektorunun müxtəlif sahələrinin – turizm, mehmanxana təsərrüfatı, ictimai iaşə, nəqliyyat, kommunikasiya, əyləncə və mədəni xidmətlərin intensiv inkişafını stimullaşdırır. Xidmət iqtisadiyyatı nəzəriyyəsinə əsasən, bu sahələrin inkişafı iqtisadi artımın daha dayanıqlı və inklüziv olmasına şərait yaradır. Beynəlxalq tədbirlər nəticəsində yeni xidmət növlərinin formalaşması uzunmüddətli perspektivdə iqtisadiyyatın struktur keyfiyyətini yaxşılaşdırır.

İnsan kapitalı nəzəriyyəsi beynəlxalq əhəmiyyətli tədbirlərin iqtisadi inkişafa təsirinin izahında mühüm yer tutur. Bu nəzəriyyəyə görə, iqtisadi artımın əsas mənbələrindən biri insan kapitalının inkişafıdır. Beynəlxalq tədbirlərin keçirilməsi zamanı müxtəlif sahələrdə çalışan mütəxəssislərin bilik və bacarıqları artır, peşəkar təlimlər və təcrübə mübadiləsi imkanları genişlənir (Liu və b., 2022). Xüsusilə turizm, menecment, marketing, təhlükəsizlik və logistika sahələrində yeni kompetensiyaların formalaşması insan kapitalının keyfiyyətini yüksəldir.

İqtisadi artımın endogen nəzəriyyələri baxımından beynəlxalq tədbirlərin təsiri innovasiya və bilik yayılması mexanizmləri ilə izah olunur. Endogen artım nəzəriyyəsinə görə, texnoloji tərəqqi və innovasiya iqtisadi artımın daxili amilləridir və bu amillər iqtisadi siyasət və institusional mühit vasitəsilə stimullaşdırıla bilər. Beynəlxalq tədbirlər yeni texnologiyaların, rəqəmsal həllərin və müasir idarəetmə modellərinin ölkəyə daxil olmasını sürətləndirir (Nadotti və Vannoni, 2019). Xüsusilə iri miqyaslı tədbirlərin təşkili zamanı istifadə olunan ağıllı şəhər texnologiyaları və rəqəmsal xidmətlər iqtisadiyyatın innovativ potensialını artırır.

Bununla yanaşı, beynəlxalq əhəmiyyətli tədbirlərin iqtisadi təsirinin nəzəri təhlilində sosial-iqtisadi faktorların qarşılıqlı əlaqəsi də nəzərə alınmalıdır. Sosial kapital nəzəriyyəsinə əsasən, cəmiyyət daxilində etimadın, əməkdaşlığın və şəbəkələşmənin səviyyəsi iqtisadi inkişaf üçün mühüm əhəmiyyət daşıyır (Bond, 2008). Beynəlxalq tədbirlər müxtəlif mədəniyyətlərdən olan insanlar arasında qarşılıqlı əlaqələri gücləndirir, sosial şəbəkələrin genişlənməsinə və ictimai fəallığın artmasına səbəb olur. Bu isə iqtisadi fəaliyyətin təşkili üçün daha əlverişli sosial mühit formalaşdırır və biznes münasibətlərinin inkişafını sürətləndirir.

Beynəlxalq tədbirlərin iqtisadi təsiri ilə bağlı nəzəri müzakirələrdə fiskal siyasətin rolu da xüsusi diqqət mərkəzindədir. Beynəlxalq tədbirlərin təşkili zamanı dövlət büdcəsindən ayrılan vəsaitlər qısamüddətli dövrdə fiskal stimullaşdırıcı rol oynaya bilər. Lakin uzunmüddətli perspektivdə bu xərclərin səmərəliliyi və gəlirlərlə kompensasiya olunması mühüm məsələ olaraq qalır. Buna görə də beynəlxalq tədbirlərin iqtisadi inkişafa təsirinin nəzəri əsaslarının araşdırılmasında fiskal davamlılıq məsələsi xüsusi əhəmiyyət kəsb edir (Celuch, 2018).

Beynəlxalq əhəmiyyətli tədbirlərin iqtisadi inkişafa təsirinin nəzəri əsaslarının daha dərinə təhlili bu tədbirlərin uzunmüddətli struktur dəyişikliklərinə təsirini nəzərdən keçirməyi zəruri edir. İqtisadi struktur dəyişiklikləri nəzəriyyəsinə görə, iqtisadi inkişaf təkcə istehsal həcmının artması ilə deyil, eyni zamanda iqtisadiyyatın sektorlararası balansının dəyişməsi, yüksək əlavə dəyər yaradan sahələrin payının artması və ənənəvi sahələrin modernləşdirilməsi ilə xarakterizə olunur (Sardi və b., 2025). Beynəlxalq tədbirlərin keçirilməsi bu baxımdan iqtisadi strukturun transformasiyası üçün mühüm impuls rolunu oynaya bilər.

İqtisadiyyatın diversifikasiyası nəzəriyyəsi beynəlxalq tədbirlərin iqtisadi inkişafa təsirinin izahında mühüm yer tutur. Diversifikasiya iqtisadi risklərin azaldılması və dayanıqlı artımın təmin edilməsi baxımından əsas strategiyalardan biri hesab olunur. Beynəlxalq tədbirlər nəticəsində yeni xidmət sahələrinin yaranması, mövcud sahələrin genişlənməsi və innovativ biznes modellərinin tətbiqi iqtisadiyyatın struktur baxımından daha balanslı inkişafına şərait yaradır (Dwyer və b., 2025). Xüsusilə xammal yönümlü iqtisadiyyatlar üçün beynəlxalq tədbirlər qeyri-neft sektorunun inkişafını stimullaşdıran mühüm alət kimi çıxış edir.

Beynəlxalq əhəmiyyətli tədbirlərin iqtisadi təsirinin nəzəri əsaslarında məşğulluq və əmək bazarı məsələləri də xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Əmək iqtisadiyyatı nəzəriyyəsinə görə, iqtisadi artımın əsas göstəricilərindən biri məşğulluğun səviyyəsi və keyfiyyətidir (Nancy və b., 2008). Beynəlxalq tədbirlərin təşkili zamanı həm birbaşa, həm də dolaylı məşğulluq imkanları yaranır.

Nəticə

Ümumiləşdirilmiş şəkildə qeyd etmək olar ki, beynəlxalq əhəmiyyətli tədbirlərin iqtisadi inkişafa təsirinin nəzəri əsasları bu tədbirlərin iqtisadi sistemə çoxşaxəli və kompleks təsir göstərdiyini ortaya qoyur. Onlar iqtisadi artımı stimullaşdırmaqla yanaşı, institusional islahatları sürətləndirir, insan və sosial kapitalın inkişafına töhfə verir, texnoloji yeniliklərin tətbiqini genişləndirir və milli iqtisadiyyatın qlobal iqtisadi sistemdə mövqeyini möhkəmləndirir. Lakin bu potensialın reallaşdırılması üçün beynəlxalq tədbirlərin planlaşdırılması və icrası elmi əsaslara, uzunmüddətli strateji baxışa və davamlı inkişaf prinsiplərinə söykənməlidir. Məhz bu halda beynəlxalq əhəmiyyətli tədbirlər iqtisadi inkişafın davamlı və inklüziv mənbəyinə çevrilə bilər.

Ədəbiyyat

1. Bağırov, M. M., & Mehdiyev, A. H. (2025). Formula 1 yarışlarının turizmə təsiri və iqtisadi dinamikanın təmin edilməsində rolu: Azərbaycan nümunəsi və beynəlxalq təcrübə. *Elmi Xəbərlər (İctimai və Texniki elmlər seriyası)*, (3), 11–18. <https://kec.az/dQKil>
2. Bond, H. (2008). *Estimating the economic benefits of event tourism*. Liverpool University Press. <https://kec.az/VGYQE>
3. Celuch, K. (2018). Impact of the events sector on the economy. *Ekonomiczne Problemy Turystyki*, (4), 69–81. <https://wnus.usz.edu.pl/ept/file/article/download/15856.pdf>
4. Dadaşov, X. P. (2024). Azərbaycanda turizm bazarının təhlili və qiymətləndirilməsi. *Research Retrieval and Academic Letters*, (6), 61–64. <https://ojs.publisher.agency/index.php/RRAL/article/view/3939>
5. Dwyer, L., Forsyth, P., Spurr, R., & Thiep, V. H. (2003). Estimating the economic impacts of tourism growth and special events. *e-Review of Tourism Research*, 1(1), 26–29. https://ertr.tamu.edu/files/2012/09/121_a-1-6.pdf
6. Getz, D., & Page, S. J. (2016). Progress and prospects for event tourism research. *Tourism Management*, 52, 593–631. <https://kec.az/NUITt>
7. Hasanov, H. (2024). The impact of event tourism on tourism facilities operating in Azerbaijan. *Management and Entrepreneurship: Trends of Development*, 1(27), 44–52. <https://kec.az/AxUvX>
8. Liu, A., Kim, Y. R., & Song, H. (2022). Toward an accurate assessment of tourism economic impact: A systematic literature review. *Annals of Tourism Research Empirical Insights*, 3(2), 1–10. <https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S2666957922000222>
9. Məmmədov, H. A. (2025). Azərbaycan turizm şirkətlərinin inkişafında iqtisadi maneələr və innovativ həll yollarının analitik qiymətləndirilməsi. *UNEC Tələbə Tədqiqatları Jurnalı*, 2(2), 84–95. <https://kec.az/ZihSg>
10. Musayev, A. F., & Hacıyeva, E. N. (2020). UNESCO ümumdünya mədəni irs siyahısına daxil edilmiş obyektlərdə turizm və onun iqtisadiyyata təsiri. *Audit Jurnalı*, (4), 45–55. <https://kec.az/NIgNE>
11. Nadotti, L., & Vannoni, V. (2019). Cultural and event tourism: An interpretative key for impact assessment. *Eastern Journal of European Studies*, 10, 115–131. <https://kec.az/FYtMg>
12. Nancy, M., Hodur, M. S., & Leistritz, F. L. (2008). Estimating the economic impact of event tourism. *Journal of Convention and Event Tourism*, 63–79. <https://kec.az/auAJq>
13. Sardi, A., Rizzi, A., & Sorano, E. (2025). Economic impact analysis of mega events for sustainable tourism: Insights from the Giro d'Italia and Tour de France. *Administrative Sciences*, 15(2). <https://www.mdpi.com/2076-3387/15/2/35>

Daxil oldu: 31.12.2025

Qəbul edildi: 10.03.2026